

Vec C-6/22

**Zhrnutie návrhu na začatie prejudiciálneho konania podľa článku 98 ods. 1
Rokovacieho poriadku Súdneho dvora**

Dátum podania:

4. január 2022

Vnútroštátny súd:

Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie

Dátum rozhodnutia vnútroštátneho súdu:

19. mája 2021

Žalobcovia:

M.B.

U.B.

M.B.

Žalovaný:

X. S.A.

Predmet konania

Žaloba o vrátenie súm zaplatených v rámci plnenia zmluvy o hypotekárnom úvere denominovaného v poľskej mene (PLN) a indexovaného v cudzej mene (CHF).

Predmet a právny základ návrhu na začatie prejudiciálneho konania

Výklad práva Únie, najmä článku 3 ods. 1, článku 6 ods. 1, článku 7 a článku 8b smernice Rady 93/13/EHS; článku 19 ods. 3 písm. b) ZEÚ a článku 267 ZFEÚ.

Prejudiciálne otázky

a) Je s ohľadom na cieľ smernice Rady 93/13/EHS, ktorým je ochrana spotrebiteľa pred nekalými podmienkami v zmluvách uzavretých s obchodníkmi, legitímnym taký výklad, podľa ktorého sa po vyhlásení zmluvy za neplatnú súdom, ktorý uplatnil pravidlá smernice, prestáva uplatňovať táto smernica a s ňou aj ochrana spotrebiteľa, takže pravidlá vysporiadania medzi spotrebiteľom a obchodníkom treba hľadať v predpisoch vnútroštátneho záväzkového práva uplatniteľných na vysporiadanie v prípade neplatnej zmluvy?

b) Je súd povinný s ohľadom na články 6 a 7 smernice Rady 93/13/EHS z 5. apríla 1993 o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách, ak zistí, že daná zmluvná podmienka je nedovolená a zmluva po odstránení tejto podmienky nemôže byť naďalej záväzná, pokiaľ sa zmluvné strany nedohodli na vyplnení vzniknutej medzery podmienkami zodpovedajúcimi ich vôli a ani neexistujú dispozitívne ustanovenia [priamo uplatniteľné na zmluvu v prípade, ak sa strany nedohodli], vyhlásiť zmluvu za neplatnú len na základe vôle spotrebiteľa, ktorý žiada súd o vyhlásenie neplatnosti zmluvy, alebo má súd z úradnej moci nad rámec návrhov účastníkov konania preskúmať majetkovú situáciu spotrebiteľa, aby zistil, či by vyhlásenie zmluvy za neplatnú malo pre spotrebiteľa mimoriadne nepriaznivé dôsledky?

c) Umožňuje článok 6 smernice 93/13 taký výklad, podľa ktorého, ak súd dospeje k záveru, že vyhlásenie zmluvy za neplatnú by bolo mimoriadne nepriaznivé pre spotrebiteľa a ak sa zmluvným stranám napriek nabádaniu nepodarí dosiahnuť dohodu o doplnení zmluvy, môže tento súd v objektívnom záujme spotrebiteľa vyplniť vzniknutú medzeru v zmluve po tom, ako z nej boli „odstránené“ nekalé podmienky, a to prostredníctvom ustanovení vnútroštátneho práva, ktoré nie sú dispozitívne v zmysle rozsudku vo veci C-260/18, t. j. ktoré sú priamo uplatniteľné na medzeru v zmluve, a prostredníctvom osobitných ustanovení vnútroštátneho práva, ktoré možno na danú zmluvu uplatniť len primerane alebo analogicky a ktoré odrážajú pravidlo platné vo vnútroštátnom záväzkovom práve?

Relevantné predpisy práva Spoločenstva

Smernica Rady 93/13/EHS z [5. apríla] 1993 o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách (ďalej len „smernica 93/13/EHS“): odôvodnenia 6 a 13; článok 1 ods. 2, článok 3 ods. 1, článok 6 ods. 1, článok 7 ods. 1 a článok 8b ods. 1

Relevantné vnútroštátne predpisy

Kodeks cywilny z dnia 23 kwietnia 1964 r. (Občiansky zákonník z 23. apríla 1864, konsolidované znenie Dz. U. z roku 2020, položka 1740)

Článok 5

Právo sa nesmie využívať v rozpore so spoločenským a hospodárskym účelom tohto práva alebo so zásadami spoločenského spolunažívania. Takéto konanie alebo opomenutie oprávnenej osoby sa nepovažuje za výkon práva a nie je chránené.

Článok 56

Právny úkon nevyvoláva iba účinky v ňom vyjadrené, ale aj také, ktoré vyplývajú zo zákona, zo zásad spoločenského spolunažívania a z ustálených zvyklostí.

Článok 58

§ 1. Právny úkon, ktorý je v rozpore so zákonom alebo smeruje k obchádzaniu zákona, je neplatný, pokiaľ relevantné ustanovenie nestanovuje inak, najmä ak by stanovovalo, že neplatné ustanovenia právneho úkonu sa nahrádzajú príslušnými ustanoveniami zákona.

§ 2. Právny úkon, ktorý je v rozpore so zásadami spoločenského spolunažívania, je neplatný.

§ 3. Pokiaľ je neplatnosťou dotknutá len časť právneho úkonu, je úkon vo zvyšných častiach naďalej platný, ibaže z okolností vyplýva, že bez neplatných ustanovení by úkon nebol uskutočnený).

Článok 385¹:

§ 1. Podmienky zmluvy uzatvorenej so spotrebiteľom, ktoré neboli dohodnuté individuálne, nie sú pre spotrebiteľa záväzné, ak jeho práva a povinnosti upravujú takým spôsobom, ktorý je v rozpore s dobrými mravmi a ktorý zjavne porušuje jeho záujmy (nedovolené zmluvné podmienky). Uvedené neplatí pre zmluvné

podmienky, ktoré vymedzujú hlavné záväzky strán, vrátane ceny alebo odmeny, ak boli jednoznačne formulované.

§ 2. Ak nejaká zmluvná podmienka nie je podľa § 1 pre spotrebiteľa záväzná, ostatné časti zmluvy zostávajú pre strany záväzné.

§ 3. Za zmluvné podmienky, ktoré neboli dohodnuté individuálne, sa považujú tie podmienky, ktorých obsah spotrebiteľ nemohol reálne ovplyvniť. To platí najmä o ustanoveniach zmluvy, ktoré pochádzajú zo vzoru zmluvy, ktorý spotrebiteľovi navrhol zmluvný partner.

§ 4. Dôkazné bremeno preukázania toho, že zmluvná podmienka bola dohodnutá individuálne, nesie tá zmluvná strana, ktorá sa na to odvoláva.

Článok 405

Každý, kto získal majetkový prospech na úkor inej osoby bez právneho dôvodu, je povinný vydať predmet obohatenia a ak to nie je možné, uhradiť jeho hodnotu.

Článok 406

Povinnosť vrátiť majetkový prospech sa vzťahuje nielen na priamo získaný majetkový prospech, ale aj na všetko, čo bolo v prípade prevedenia, straty alebo poškodenia získané výmenou za tento majetkový prospech alebo ako náhrada škody.

Článok 409

Povinnosť vrátiť majetkový prospech alebo uhradiť jeho hodnotu zaniká, ak ho príjemca majetkového prospechu použil alebo previedol takým spôsobom, že už nie je obohatený, ibaže pri prevedení alebo použití majetkového prospechu musel počítať s povinnosťou jeho vrátenia.

Článok 410

§ 1. Ustanovenia predchádzajúcich článkov sa uplatňujú najmä na plnenie bez právneho dôvodu.

§ 2. Plnenie je bez právneho dôvodu, ak ten, kto plnil, nebol vôbec povinný plniť alebo nemal povinnosť plniť osobe, ktorej plnenie poskytol, alebo ak zanikol dôvod plnenia alebo sa nedosiahol účel, na ktorý bolo plnenie určené, alebo ak právny úkon, ktorý zaväzoval k poskytnutiu plnenia, bol neplatný a nenadobudol platnosť po poskytnutí plnenia.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Zákon zo 17. novembra 1964 – Občiansky súdny poriadok, konsolidované znenie Dz. U. z roku 2021, položka 1805).

Články 227 a 321

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Zákon o bankách z 29. augusta 1997, Dz. U. 1997, č. 140, položka 939 v znení neskorších zmien).

Článok 69 (v znení platnom v čase uzavretia zmluvy)

1. Zmluvou o úvere sa banka zaväzuje poskytnúť dlžníkovi na čas stanovený v zmluve peňažnú sumu určenú na dohodnutý účel a dlžník sa zaväzuje použiť ju za podmienok stanovených v zmluve, vrátiť sumu získaného úveru zvýšenú o úroky v stanovených lehotách splatnosti a zaplatiť províziu za poskytnutý úver.

2. Zmluva o úvere musí byť uzavretá písomne a musia byť v nej uvedené najmä:

- 1) označenie zmluvných strán,
- 2) výška úveru a mena, v ktorej je poskytnutý,
- 3) účel, na ktorý bol úver poskytnutý,
- 4) pravidlá a lehoty splácania úveru,
- 5) výška úročenia úveru a podmienky jeho zmeny,
- 6) spôsob zabezpečenia splatenia úveru,
- 7) rozsah právomocí banky spojených s kontrolou využívania a splácania úveru,
- 8) lehoty a spôsob poskytnutia peňažných prostriedkov dlžníkovi,
- 9) výška provízie, ak ju stanovuje zmluva,
- 10) podmienky zmeny a vypovedania zmluvy.

Krátky opis skutkového stavu a konania

- 1 Dňa 4. júna 2007 žalobcovia ako spotrebitelia uzavreli so žalovanou bankou zmluvu o hypotekárnom úvere vo výške 339 881,92 PLN indexovanom v cudzej mene (CHF) na účely kúpy obytných priestorov. Splácanie úveru úročeného na základe sadzby LIBOR sa malo uskutočniť v 360 mesačných splátkach a žalobcovia ich splácali v poľskej mene.
- 2 Podľa zmluvy je výška záväzku žalobcov stanovená ako ekvivalent dlhovanej sumy vyjadrenej v CHF. Suma vyjadrená v cudzej mene tvorila základ pre určenie sumy dlhovanej dlžníkmi a výpočet úrokov a následne výšky splátok. Výška záväzku bola určená ako ekvivalent dlhovanej sumy vyjadrenej v CHF po prepočítaní podľa predajného kurzu tejto meny uvedeného v kurzovej tabuľke stanovenej bankou. Výmenný kurz, na základe ktorého sa určovali splátky, bol

stanovený bankou nezákonným spôsobom, keďže banka ho mohla jednostranne meniť, čím mohla jednostranne meniť záväzok žalobcov.

Základné tvrdenia účastníkov konania pred vnútroštátnym súdom

- 3 Žalobcovia svoj nárok opierali o tvrdenie, že zmluva o hypotekárnom úvere obsahuje nedovolené zmluvné podmienky, ktoré ako nekalé podmienky nie sú pre zmluvné strany záväzné. Suma, ktorá bola v nich požadovaná, bola poskytnutá bez právneho základu, keďže zmluvné podmienky upravujúce určenie výmenného kurzu CHF predstavujú nedovolené zmluvné podmienky, ktoré sú neúčinné. Preto v tomto rozsahu nemôže byť zmluva vykonaná, čo odôvodňuje záver, že neplatné je takisto ustanovenie zmluvy o indexácii úveru. Výška pohľadávky v žalobe bola vypočítaná tak, ako keby bol úver poskytnutý v poľskej mene bez indexácie, ale s úrokovou sadzbou pre úver indexovaný v cudzej mene. Žalobcovia uviedli, že súhlasia aj s tým, aby vnútroštátny súd vyhlásiť zmluvu za neplatnú.
- 4 Za nekalé označili ustanovenia § 9 ods. 2 a § 10 ods. 3 zmluvy, ktoré umožňovali banke voľne určiť kurz meny indexácie a nestanovovali žiadne pravidlá pre takéto určovanie, čím banka jednostranne rozhodovala o záväzku žalobcov. Považovanie týchto ustanovení zmluvy za nedovolené znemožní stanovenie kurzu meny indexácie. Ustanovenia o indexácii úveru by preto mali byť zo zmluvy odstránené a príslušný záväzok žalobcov by mal byť určený bez zohľadnenia ustanovení o indexácii, čím by žalobcovia boli povinní platiť splátky, ako keby išlo o úver v PLN úročený sadzbou LIBOR.
- 5 Žalobcovia pritom uviedli, že súhlasia s tým, aby súd za určitých podmienok vyhlásil zmluvu za neplatnú.
- 6 Podľa názoru žalovanej takáto konštrukcia úveru v PLN indexovaného v cudzej mene spadá pod konštrukcie bankového úveru a neporušila § 69 zákona o bankách. Pokiaľ ide o tvrdenie žalobcov, že zmluva by sa mala opierať o úrokovú sadzbu platnú pre menu indexácie, ale tak, ako keby bol úver poskytnutý v poľskej mene bez indexácie, žalovaná uviedla, že by to znamenalo vytvorenie zmluvy, ktorá sa nezhoduje s úmyslami strán a ktorá je v rozpore s právnymi predpismi. Žalovaná tiež poukázala na to, že žalovanej vytýkaná nekalosť zmluvných podmienok v časti stanovujúcej prepočet meny podľa kurzu platného v žalovanej banke nie je na mieste, keďže výmenné kurzy uplatňované bankou boli trhové.

Stručné odôvodnenie podania návrhu na začatie prejudiciálneho konania

Cieľom návrhu na začatie prejudiciálneho konania je určiť správny postup súdu pri uplatňovaní ustanovení smernice 93/13/EHS a ustanovení poľského práva, ktorými sa táto smernica preberá do poľského právneho poriadku.

Pojem zmluvy o úvere indexovanom v inej ako poľskej mene sa v poľskom práve objavil až v roku 2011, kedy bol novelizovaný zákon o bankách. Táto právna úprava sa obmedzila na zavedenie povinnosti vymedziť v zmluve podrobné pravidlá týkajúce sa stanovenia výmenného kurzu cudzej meny, na základe ktorého sa vypočíta výška úveru a splátok istiny a úrokov, a pravidlá ich prepočtu na menu čerpania, ako aj umožnenie dlžníkovi splácať úver v cudzej mene. Účelom tzv. indexácie výšky úveru bolo uplatniť úrokovú sadzbu platnú pre úvery v mene indexácie, ktorá bola výrazne nižšia ako úroková sadzba pre úvery v poľskej mene. Na druhej strane sa tým výška úverového dlhu stala závislou od výmenného kurzu platného k danému dňu.

Pokiaľ ide o **prvú otázku**, podľa ustálenej judikatúry Súdneho dvora platí, že systém ochrany spotrebiteľa zavedený smernicou 93/13 vychádza z predpokladu, že spotrebiteľ je v porovnaní s predajcom alebo dodávateľom slabšou zmluvnou stranou, pokiaľ ide o vyjednávaciu silu, ako aj úroveň informovanosti, pričom táto situácia ho vedie k pristúpeniu na podmienky pripravené vopred predajcom alebo dodávateľom bez toho, aby mohol ovplyvniť ich obsah (rozsudky C-484/08 a C-70/17).

Súdny dvor tiež konštatoval, že cieľom smernice 93/13/EHS je chrániť spotrebiteľa a obnoviť rovnováhu medzi zmluvnými stranami vylúčením uplatňovania zmluvných podmienok považovaných za nekalé a súčasne v zásade zachovať platnosť ostatných podmienok tejto zmluvy (rozsudky Súdneho dvora C-96/16, C-94/17 a C-19/20).

Súdny dvor Európskej únie vo veci C-260/18 rozhodol, že ak zmluva obsahuje nedovolené zmluvné podmienky, ustanovenia smernice nemajú za cieľ vyhlásiť zmluvu o úvere za neplatnú, ale takúto možnosť len pripúšťajú. Preto ak súd potvrdí, že konverzné klauzuly sú nekalé a nie sú záväzné pre zmluvné strany od začiatku a vyplnenie tejto medzery v zmluve je nevyhnutné na to, aby zmluva bola naďalej platná v súlade so zámermi strán, potom môže byť vzniknutá medzera v zmluve vyplnená tak, že rozsudok môže obsahovať konsenzus strán o doplnení obsahu zmluvy; ak sa takýto konsenzus nedosiahne, medzeru vzniknutú po potvrdení nekalosti časti zmluvy môže súd vyplniť dispozitívnymi ustanoveniami s vlastnosťami uvedenými v rozsudku, t. j. ustanoveniami priamo uplatniteľnými na tento typ zmluvy (a ktoré vnútroštátny zákonodarca stanovil na tento účel), pokiaľ zmluva neobsahuje odlišnú úpravu. Ak sa zmluva nedoplní tak, ako je uvedené vyššie, vnútroštátny súd môže vyhlásiť zmluvu za neplatnú.

Keďže v poľskom práve – ako to tvrdí vnútroštátny súd – neexistujú dispozitívne ustanovenia, ktoré by sa mohli priamo uplatniť na účely vyplnenia tejto medzery v zmluve, zostáva iba vyhlásenie zmluvy za neplatnú. Zdá sa teda, že účinky takéhoto vyhlásenia neplatnosti by sa mali hľadať vo vnútroštátnych právnych predpisoch. V rozsudku C-349/18 Súdny dvor pri skúmaní prepravnej zmluvy s odvolaním sa na smernicu 93/13/EHS zaujal stanovisko, že dôsledky takéhoto neplatného vzťahu nespádajú do pôsobnosti tejto smernice, ale do pôsobnosti vnútroštátnej právnej úpravy.

Vnútroštátny súd v tejto súvislosti poznamenáva, že cieľom pravidiel vnútroštátneho záväzkového práva je zachovať rovnosť práv oboch strán. Účinky vyhlásenia neplatnosti zmluvy vo vnútroštátnom práve sú vymedzené pravidlami upravujúcimi bezdôvodné obohatenie a nesnažia sa zabezpečiť rovnaké straty pre obe strany, bez ohľadu na potrebu chrániť jednu zo strán – spotrebiteľa.

Uplatnenie pravidiel vnútroštátneho práva má za následok, že sa neuplatní tzv. odradzujúci účinok smernice (článok 7 smernice), pretože ustanovenia vnútroštátneho práva nestanovujú sankcie, ktoré by mohol uložiť súd rozhodujúci v individuálnej veci spotrebiteľa, ktorý sa odvoláva na nekalosť určitých zmluvných podmienok.

Pokiaľ ide o **druhú otázku**, v prípade kladnej odpovede na prvú otázku vyvstáva potreba výkladu smerovania súdu v konaní opierajúcich sa o smernicu 93/13/EHS.

Súdny dvor v rozsudkoch C-70/17 a C-269/19 zdôraznil, že vyhlásenie zmluvy za neplatnú má rovnaké dôsledky ako vyhlásenie okamžitej splatnosti úveru, čo môže presiahnuť finančné možnosti spotrebiteľa. Takáto situácia môže nastať v prípade, že spotrebiteľ má len malé alebo žiadne úspory a hodnota zakúpenej nehnuteľnosti sa zvýšila.

V rozsudku C-19/20 Súdny dvor konštatoval, že vyhlásenie neplatnosti zmluvy nemôže závisieť od výslovného návrhu spotrebiteľov, ale musí vyplývať z objektívneho uplatnenia kritérií vnútroštátnym súdom stanovených podľa vnútroštátneho práva. Platné procesné pravidlá v poľskom práve nariaďujú, aby sa rozhodnutie vydalo v rámci návrhov žalobcu a vyjadrení žalovaného, pričom neumožňujú, aby súd preskúmal skutkové okolnosti, ktoré neuviedla žiaden z účastníkov. Je potrebné rozhodnúť, či má vnútroštátny súd po poučení spotrebiteľa o dôsledkoch vyhlásenia neplatnosti zmluvy postupovať tak, že sa bude opierať o návrhy strán a vykoná iba navrhované dôkazy alebo či môže vnútroštátny súd na účely objektívneho posúdenia, či vyhlásenie neplatnosti zmluvy nevystaví spotrebiteľa mimoriadne nepriaznivým dôsledkom, sám určiť majetkovú situáciu spotrebiteľa.

Pokiaľ ide o **tretiu otázku**, ak vnútroštátny súd so zreteľom na kritériá stanovené v článkoch 3 a 5 smernice 93/13/EHS zistí, že vzhľadom na konkrétne okolnosti daného prípadu zmluvná podmienka v zmluve uzavretej medzi spotrebiteľom a obchodníkom nespĺňa požiadavky dobrej viery, vyváženosti a transparentnosti, v dôsledku čoho predstavuje nekalú zmluvnú podmienku a je zo zákona neplatná, súd nemôže na základe článku 6 ods. 1 tejto smernice doplniť túto zmluvu zmenou tejto podmienky (rozsudky: C-618/10, C-26/13 a C-70/17).

V rozsudku C-125/18 Súdny dvor uznal, že oprávnenie vnútroštátnych súdov meniť obsah nekalých podmienok, ktoré sú uvedené v takejto zmluve, by mohlo ohroziť splnenie dlhodobého cieľa uvedeného v článku 7 smernice 93/13/EHS. Prispelo by to k odstráneniu odradzujúceho účinku voči obchodníkom tým, že by

sa také nekalé podmienky voči spotrebiteľovi jednoducho neuplatnili, keďže obchodníci by naďalej boli motivovaní uplatňovať uvedené podmienky, lebo by vedeli, že, aj keby boli vyhlásené za neplatné, vnútroštátny súd by mohol zmluvu v nevyhnutnom rozsahu doplniť tak, aby boli záujmy obchodníkov týmto spôsobom zabezpečené.

V rozsudku C-260/18 Súdny dvor poukázal na to, že zmluvnú medzeru vzniknutú vyhlásením neplatnosti nekalých zmluvných podmienok možno výnimočne vyplniť dispozitívnymi ustanoveniami, ktoré vnútroštátny zákonodarcia stanovil pre dané zmluvy s cieľom zachovať rovnováhu práv a povinností zmluvných strán, pričom len na takéto ustanovenia sa vzťahuje prezumpcia spravodlivosti.

Vnútroštátny súd zdôrazňuje, že takéto ustanovenia, ktoré by sa mohli priamo uplatniť na zmluvu, v poľskom právnom poriadku neexistujú.

Súdny dvor v tomto rozsudku konštatoval, že článok 6 smernice 93/13/EHS bráni tomu, aby boli takéto medzery v zmluve vyplnené len na základe vnútroštátnych ustanovení všeobecnej povahy, ktoré stanovujú, že účinky vyjadrené v právnom akte sa dopĺňajú najmä účinkami vyplývajúcimi zo zásady spravodlivosti alebo z ustálených zvyklostí.

Vo svojom rozsudku z 25. novembra 2020, C-269/19, Súdny dvor konštatoval, že ak vnútroštátny súd uzná, že predmetná zmluva nemôže byť podľa zmluvného práva ďalej právne záväzná po odstránení dotknutých nekalých podmienok a pritom neexistuje žiadne dispozitívne ustanovenie vnútroštátneho práva, a ak spotrebiteľ nevyjadril vôľu zachovať platnosť nekalých zmluvných podmienok a vyhlásenie neplatnosti uvedenej zmluvy by mohlo vyvolať osobitne nepriaznivé dôsledky pre spotrebiteľa, potom systém ochrany spotrebiteľa stanovený v smernici 93/13/EHS vyžaduje, aby vnútroštátny súd s ohľadom na vnútroštátne právo ako celok na účely opätovného zavedenia skutočnej rovnováhy medzi právami a povinnosťami zmluvných strán prijal všetky potrebné opatrenia na ochranu spotrebiteľa pred osobitne nepriaznivými dôsledkami, ktoré by mohlo spôsobiť vyhlásenie neplatnosti danej úverovej zmluvy (bod 41).

Vnútroštátny súd sa pýta Súdneho dvora na správny výklad smernice 93/13/EHS v situácii, keď nie je možné dosiahnuť oba ciele – ktorý z cieľov smernice je dôležitejší, a to či ochrana spotrebiteľa pred nepriaznivými dôsledkami vyhlásenia neplatnosti zmluvy, alebo dosiahnutie odstrašujúceho účinku voči obchodníkovi, teda tzv. sankcia, ktorá znemožňuje doplnenie zmluvy ustanoveniami vnútroštátneho práva, ktoré nie sú dispozitívne v zmysle, ktorý tomuto pojmu dal Súdny dvor v rozsudku C-260/18.